
ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

**ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ
ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ**

**Υπόθεση Δ.Τ. και Τ.Κ.
κατά της Ελλάδος**

(54/1996/673/859-860)

Απόφαση

Στρασβούργο, 29 Μαΐου 1997

ΑΚΡΙΒΕΣ ΑΝΤΙΓΡΑΦΟ
ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ,
29.05.97
Υπογραφή:
H.PETZOLD
ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ
ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

ΥΠΟΘΕΣΗ Δ.Τ. ΚΑΙ Τ.Κ. ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

(54/1996/673/859-860)

ΑΠΟΦΑΣΗ

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ

29 Μαΐου 1997

Η παρούσα απόφαση, ενδέχεται να τύχει βελτιώσεων, ως προς τη μορφή, πριν από τη δημοσίευσή της, υπό την οριστική μορφή της, στη *Συλλογή Αποφάσεων (Recueil des arrêts et décisions)*, 1997, των Εκδόσεων Carl Heymanns Verlag KG (Luxemburger Strasse 449, D-50939 Cologne) που αναλαμβάνει, επίσης, τη διανομή, σε συνεργασία, για ορισμένες χώρες, με τους προμηθευτές, τα ονόματα των οποίων αναγράφονται στον κατάλογο της πίσω σελίδας.

- ii -

Κατάλογος προμηθευτών

Βέλγιο: Etablissements Emile Bruylant (rue de la Régence 67, B-1000 Bruxelles)

Λουξεμβούργο: Librairie Promoculture (14, rue Duchscher (place de Paris), B.P. 1142, L-1011 Luxembourg-Gare)

Ολλανδία: B.V. Juridische Boekhandel & Antiquariaat A. Jongbloed & Zoon (Noordeinde 39, NL-2514 GC La Haye)

.....

Γραφείο Μεταφράσεων Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα
Bureau des Traductions du Ministère des Affaires Etrangères de la République Hellénique, Athènes.
Hellenic Republic, Ministry of Foreign Affairs, Translations Office, Athens.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ (1)

Απόφαση εκδοθείσα υπό Τμήματος

Ελλάς - κράτηση λειτουργών των Μαρτύρων του Ιεχωβά συνεπεία της απόρριψης του αιτήματός τους να απαλλαγούν από τη στρατιωτική θητεία (άρθρο 6 του Ν. 1763/1988)

I. Άρθρο 5 της Σύμβασης

A. Παράγραφος 1

Εξέταση της κανονικότητας της κράτησης των προσφευγόντων υπό το πρίσμα του άρθρου 5 παρ. 1 (α).

Το άρθρο 6 του νόμου του 1988 αναφέρει τους λειτουργούς όλων των «γνωστών θρησκειών» - το Συμβούλιο της Επικρατείας αναγνώρισε ότι οι μάρτυρες του Ιεχωβά αποτελούσαν μια τέτοια θρησκεία - δεν αμφισβητήθηκε καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας ότι οι προσφεύγοντες ήταν λειτουργοί της θρησκείας αυτής - οι προσφεύγοντες απετέλεσαν αντικείμενο διάκρισης σε σχέση με τους κληρικούς της Ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας - το γεγονός ότι τα στρατιωτικά δικαστήρια δεν έλαβαν υπόψη τα στοιχεία αυτά είχε ως αποτέλεσμα την αυθαίρετη κράτηση των προσφευγόντων που αντίκειται προς το εσωτερικό δίκαιο.

Συμπέρασμα: παραβίαση (ομόφωνη απόφαση).

B. Παράγραφος 5

Η κράτηση των προσφευγόντων ήταν αντικανονική για τους σκοπούς του άρθρου 5 παρ. 1 αλλά τα εσωτερικά δικαστήρια δεν τους αναγνώρισαν την αξίωση αποζημίωσης.

Συμπέρασμα: παραβίαση (ομόφωνη απόφαση).

II. Άρθρο 9 της Σύμβασης, μόνο του και σε συνδυασμό με το άρθρο 14

Η κράτηση των προσφευγόντων κατά το χρονικό διάστημα που μεσολάβησε μέχρις ότου εκδοθεί η διοικητική απόφαση περί της αίτησης

---

1. Συντάχθηκε από τη Γραμματεία. Δε δεσμεύει το Δικαστήριο.

απαλλαγής των προσφευγόντων, βρίσκεται στο επίκεντρο των αιτιάσεων - το Δικαστήριο έχει ήδη αποφανθεί επί της αυθαίρετης φύσης της κράτησης αυτής σε σχέση με το άρθρο 5 παρ. 1.

Συμπέρασμα: δεν συντρέχει λόγος να διερευνηθεί εάν υπήρξε ή όχι παραβίαση (ομόφωνη απόφαση).

III. Άρθρα 6 παρ. 1 και 13 της Σύμβασης

Ως εκ του συμπεράσματος του σχετικού προς το άρθρο 5 παρ. 5, δεν είναι αναγκαίο να μελετηθεί η αιτίαση που προβάλλουν οι προσφεύγοντες στο πεδίο αυτό.

Συμπέρασμα: δεν συντρέχει λόγος να διερευνηθεί εάν υπήρξε ή όχι παραβίαση (ομόφωνη απόφαση).

IV. Άρθρο 3 της Σύμβασης

Η αιτίαση δεν ερείδεται ενώπιον του Δικαστηρίου.

Συμπέρασμα: δεν υπάρχει παραβίαση (ομόφωνη απόφαση).

V. Άρθρο 50 της Σύμβασης

A. Ζημία: χορήγηση δικαίας ικανοποίησης.

B. Έξοδα και δικαστική δαπάνη: καταβολή δικαίου ποσού.

Συμπέρασμα: Το εναγόμενο Κράτος υποχρεούται να καταβάλει ορισμένα ποσά στους προσφεύγοντες (ομόφωνη απόφαση).

Αναφορές στη νομολογία του Δικαστηρίου

18.12.1986, Bozano c. France; 29.2.1988, Bouamar c. Belgique; 30.8.1990, Fox, Campbell et Hartley c. Royaume-Uni; 10.6.1996, Benham c. Royaume-Uni; 20.3.1997, Loukanov c. Bulgarie

Στην υπόθεση Δ.Τ. και Τ.Κ. κατά της Ελλάδος (1),

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, που συγκροτήθηκε, συμφώνως προς το άρθρο 43 της Σύμβασης για την Προάσπιση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών («η Σύμβαση») και προς τους οικείους όρους του Κανονισμού Α (2) αυτού, από Τμήμα απαρτιζόμενο από τους εξής δικαστές:

- R. Ryssdal, Πρόεδρος,
- F. Gölcüklü,
- G. Βαλτίκο,
- H. Pekkanen,
- A.N. Λοίζου,
- A.B. Baka,
- D. Gotchev,
- E. Küris,
- F. Løhmus,

Σημειώσεις του Γραμματέα

1. Η υπόθεση φέρει τον αριθμό 54/1996/673/859-860. Οι δύο πρώτοι αριθμοί υποδηλώνουν τη σειρά κατά το έτος εισαγωγής, ο τρίτος τη θέση που καταλαμβάνει στον κατάλογο των υποθέσεων, των οποίων έχει επιληφθεί το Δικαστήριο από της θεσπίσεως του θεσμού, και οι δύο τελευταίοι τη θέση που καταλαμβάνει στον κατάλογο των αντιστοίχων αρχικών προσφυγών (ενώπιον της Επιτροπής).
2. Ο Κανονισμός Α εφαρμόζεται εφ' όλων των υποθέσεων που έχουν παραπεμφθεί στο Δικαστήριο πριν από την ημερομηνία έναρξης ισχύος του Πρωτοκόλλου Νο 9 (1^η Οκτωβρίου 1994) και, μετά από την ημερομηνία αυτή, μόνον επί των υποθέσεων που αφορούν τα Κράτη, τα οποία δε δεσμεύονται από το εν λόγω Πρωτόκολλο. Αντιστοιχεί δε στον Κανονισμό που ετέθη σε ισχύ την 1^η Ιανουαρίου 1983 και υπέστη, έκτοτε, πλείστες όσες τροποποιήσεις.

καθώς και από τους Η. Petzold, *Γραμματέα*, και Ρ. J. Mahoney, *Αναπληρωτή Γραμματέα*.

Αφού διασκέφθηκε σε συμβούλιο, την 24^η Ιανουαρίου και την 25^η Απριλίου 1997,

Εκδίδει την ακόλουθη απόφαση, η οποία υιοθετήθηκε κατά την ανωτέρω τελευταία ημερομηνία:

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Την υπόθεση παρέπεμψε στο Δικαστήριο η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων («η Επιτροπή») τη 17^η Απριλίου 1996, εντός της τριμήνου προθεσμίας που ορίζουν τα άρθρα 32 παρ. 1 και 47 της Σύμβασης. Αρχικά υπεβλήθησαν κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας οι υπ' αρ. 19233/91 και 19234/91 αιτήσεις δύο υπηκόων του Κράτους αυτού, του

Δ.Τ. και Τ.Κ. των οποίων επελήφθη η Επιτροπή την 26^η Νοεμβρίου 1991 δυνάμει του άρθρου 25.

Το αίτημα της Επιτροπής παραπέμπει στα άρθρα 44 και 48, καθώς και στη δήλωση της Ελληνικής Δημοκρατίας ότι αναγνωρίζει ως υποχρεωτική τη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου (άρθρο 46). Σκοπός του αιτήματος αυτού είναι να εκδοθεί μια απόφαση προκειμένου να απαντηθεί το ερώτημα εάν από τα περιστατικά της υπόθεσης συνάγεται ότι το εναγόμενο Κράτος δεν συμμορφώθηκε προς τις επιταγές των άρθρων 3, 5, 6, 9, 13 και 14 της Σύμβασης.

2. Σε απάντηση της πρόσκλησης που προβλέπεται στο άρθρο 33 παρ. 3 (δ) του Κανονισμού Α, οι προσφεύγοντες δήλωσαν ότι επιθυμούν να συμμετάσχουν στη διαδικασία και να διορίσουν δικηγόρο (άρθρο 30).

3. Την 27^η Απριλίου 1996, ο Πρόεδρος του Δικαστηρίου αποφάσισε, συμφώνως προς το άρθρο 21 παρ. 7 του Κανονισμού Α του Δικαστηρίου και για τους σκοπούς της καλής απόδοσης δικαιοσύνης, ότι το ίδιο Τμήμα θα επιληφθεί της παρούσας υπόθεσης και της υπ' αρ. 56/1996/675/865

υπόθεσης ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ κατά της Ελλάδος. Το προς συγκρότηση Τμήμα απαρτιζόταν αυτοδικαίως από το Ν. Βαλτίκο, εκλεγμένο δικαστή ελληνικής υπηκοότητας (άρθρο 43 της Σύμβασης), και από τον R. Ryssdal, Πρόεδρο του Δικαστηρίου (άρθρο 21 παρ. 4 (β) του Κανονισμού Α). Την ίδια ημέρα, επιμελεία του τελευταίου, κληρώθηκαν τα ονόματα των υπολοίπων επτά μελών, ήτοι των F. Gölcüklü, R. Pekkanen, A.N. Λοίζου, A.B. Baka, D. Gotchev, P. Küris και U. Lõhmus, παρουσία του Γραμματέα (άρθρα 43 *in fine* της Σύμβασης και 21 παρ. 5 του Κανονισμού Α).

4. Με την ιδιότητα του προέδρου του Τμήματος (άρθρο 21 παρ. 6 του Κανονισμού Α), ο R. Ryssdal συνεννοήθηκε, μέσω του Γραμματέα, με τον ενεργούντα για λογαριασμό της Ελληνικής Κυβέρνησης («η Κυβέρνηση»), το δικηγόρο των προσφευγόντων και τον πληρεξούσιο της Επιτροπής σχετικά με την οργάνωση της διαδικασίας (άρθρα 37 παρ. 1 και 38 του Κανονισμού Α). Συμφώνως προς την εκδοθείσα σχετική απόφαση, ο Γραμματέας παρέλαβε το υπόμνημα της Κυβέρνησης την 25^η Οκτωβρίου 1996 και την 31^η Οκτωβρίου 1996 τα υπομνήματα με τις αξιώσεις των προσφευγόντων κατά το άρθρο 50.

5. Συμφώνως προς την απόφαση του Προέδρου, η συζήτηση διεξήχθη κατά τη διάρκεια δημόσιας συνεδρίασης την 21^η Ιανουαρίου 1997 στο Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στο Στρασβούργο. Είχε προηγηθεί προπαρασκευαστική συνεδρίαση του Δικαστηρίου.

Παρέστησαν:

- για την Κυβέρνηση

ο Π. Γεωργακόπουλος, Σύμβουλος Νομικού Συμβουλίου του Κράτους,

πληρεξούσιος του ενεργούντος για λογαριασμό της Ελληνικής Κυβέρνησης,

η Κ. Γρηγορίου, Δικαστική Αντιπρόσωπος Νομικού Συμβουλίου του Κράτους,

σύμβουλος,

- για την Επιτροπή

ο P. Lorenzen,

πληρεξούσιος,

.....

Γραφείο Μεταφράσεων Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα

Bureau des Traductions du Ministère des Affaires Etrangères de la République Hellénique, Athènes.

Hellenic Republic, Ministry of Foreign Affairs, Translations Office, Athens.

- για τους προσφεύγοντες

Φ. Π. Μπιτσαξής, Δικηγόρος Αθηνών,

δικηγόρος.

Το Δικαστήριο άκουσε τις δηλώσεις των κ.κ. Lorenzen, Μπιτσαξή και της Κυρίας Γρηγορίου, καθώς και τις απαντήσεις που έδωσαν στα ερωτήματα που τους έθεσε.

ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ

I. Οι περιστάσεις της υποθέσεως

6. Οι προσφεύγοντες γεννήθηκαν το 1964 και είναι κάτοικοι Θηβών (Βοιωτίας).

A. Η περίπτωση του κ. Δ.Τ.

7. Την 4^η Νοεμβρίου 1987, ο κ. Δ.Τ. προχειρίσθηκε λειτουργός από την Κεντρική Σύνοδο των Χριστιανών Μαρτύρων του Ιεχωβά Ελλάδος. Ειδικότερα, του ανετέθη η τέλεση γάμων μεταξύ πιστών της θρησκείας αυτής και η γνωστοποίηση των γάμων αυτών στα αρμόδια Ληξιαρχεία. Με την από 20 Νοεμβρίου 1987 επιστολή της, η Νομαρχία Ανατολικής Αττικής ενημέρωσε για την προχείρισή του τα Ληξιαρχεία της περιοχής αυτής.

8. Τη 13^η Φεβρουαρίου 1990, ο προσφεύγων ζήτησε από το Στρατολογικό Γραφείο Ανατολικής Αττικής («το Στρατολογικό Γραφείο») την απαλλαγή του από τη στρατιωτική θητεία, συμφώνως προς το άρθρο 6 του Ν. 1763/1988 («ο Νόμος του 1988»), ο οποίος αναγνωρίζει το δικαίωμα αυτό σε όλους τους λειτουργούς «γνωστών θρησκειών». Την 28^η Φεβρουαρίου 1990, το Στρατολογικό Γραφείο απέρριψε το αίτημα αυτό για το λόγο ότι οι Μάρτυρες του Ιεχωβά δεν ανήκαν σε μια «γνωστή θρησκεία». Ο αιτών προσφεύγει αμέσως στον Διευθυντή Στρατολογίας του Επιτελείου Εθνικής Αμύνης («ο Διευθυντής Στρατολογίας»).

9. Καθ' όν χρόνο εκκρεμούσε η προσφυγή του, το Στρατολογικό Γραφείο διέταξε τον προσφεύγοντα να παρουσιασθεί στο Κέντρο Στρατιωτικής

.....

Γραφείο Μεταφράσεων Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα

Bureau des Traductions du Ministère des Affaires Etrangères de la République Hellénique, Athènes.

Hellenic Republic, Ministry of Foreign Affairs, Translations Office, Athens.

Εκπαίδευσης Ρεθύμνου εν όψει της κατάταξής του την 6^η Μαρτίου 1990. Ο προσφεύγων προσήλθε αλλά αρνήθηκε να καταταγεί, επικαλούμενος την ιδιότητα του λειτουργού «γνωστής θρησκείας». Αρνήθηκε εξάλλου να φορέσει τη στρατιωτική στολή που ένας αξιωματικός τον είχε διατάξει να βάλει. Συνελήφθη, κατηγορήθηκε για απείθεια (παράγραφος 45 κατωτέρω) και του επεβλήθη προσωρινή κράτηση.

10. Την 22^α Μαρτίου 1990, ο Διευθυντής Στρατολογίας απέρριψε την προσφυγή του αιτούντος κατά της απόφασης του Στρατολογικού Γραφείου, για το λόγο ότι οι Μάρτυρες του Ιεχωβά δεν ανήκαν σε μια «γνωστή θρησκεία».

11. Την 30ή Απριλίου 1990, το Διαρκές Στρατοδικείο Χανίων, απαρτιζόμενο από δύο στρατοδίκες και τρεις αξιωματικούς, οι οποίοι δεν ήταν δικαστικοί, μελέτησε τις ποινικές κατηγορίες κατά του προσφεύγοντος. Τούτος δήλωσε αθώος, αφού ήταν λειτουργός «γνωστής θρησκείας» και, ως εκ τούτου, απαλλαγμένος από τη στρατιωτική θητεία. Μετά το πέρας της συζήτησης, ο Πρόεδρος του δικαστηρίου έθεσε στα μέλη του το ακόλουθο ερώτημα:

«[Ο προσφεύγων], που τυγχάνει μάρτυρας του Ιεχωβά, είναι ένοχος για το ότι αρνήθηκε να υπακούσει, ενώ υπηρετούσε στο στρατό, στη διαταγή που του έδωσε ο Διοικητής του να εκτελέσει ένα καθήκον, δηλαδή να πάει να ζητήσει τα αναγκαία προς την εκπαίδευσή του ως αόπλου στρατιώτη ρούχα, προβάλλοντας το επιχείρημα ότι οι θρησκευτικές πεποιθήσεις των μαρτύρων του Ιεχωβά δεν του επέτρεπαν να το πράξει;»

Ομόφωνα, το δικαστήριο απάντησε καταφατικά, κήρυξε τον προσφεύγοντα ένοχο για απείθεια και τον καταδίκασε σε τέσσερα έτη φυλάκισης, από την οποία ποινή αφαιρέθηκε ο χρόνος προσωρινής κράτησής του.

12. Την 4^η Μαΐου 1990, ο προσφεύγων κατέθεσε προσφυγή κατά της απόφασης αυτής ενώπιον του Αναθεωρητικού Δικαστηρίου.

.....

13. Την 21^η Μαΐου 1990, ο ενδιαφερόμενος προσέφυγε στο Συμβούλιο της Επικρατείας, ενώπιον του οποίου κατέθεσε αίτηση ακύρωσης της απόφασης που εξέδωσε την 22^α Μαρτίου 1990 ο Διευθυντής Στρατολογίας. Ζήτησε, ειδικότερα, να έχει την ίδια μεταχείριση με τους λοιπούς θρησκευτικούς λειτουργούς.

14. Τη 19^η Ιουνίου 1990, το Αναθεωρητικό Δικαστήριο, απαρτιζόμενο από πέντε στρατοδίκες, μελέτησε την αίτηση του προσφεύγοντος. Η υπεράσπιση ζήτησε την αθώωση του τελευταίου ή, επικουρικώς, την αναβολή της συζήτησης μέχρις ότου αποφανθεί επί της προσφυγής του το Συμβούλιο της Επικρατείας. Επίσης, ζήτησε να αφεθεί προσωρινά ελεύθερος. Το δικαστήριο αποφάσισε να αναβάλει τη συζήτηση για δικάσιμο που θα όριζε ο Επίτροπος, ώστε να μπορέσει να προσκομίσει αντίγραφο της αρχικής αίτησης απαλλαγής και της οριστικής απόφασης που εξεδόθη σχετικά με το θέμα αυτό από το Διευθυντή Στρατολογίας. Έκρινε, εξάλλου, ότι δεν έπρεπε να αφεθεί ο προσφεύγων προσωρινά ελεύθερος.

15. Τη 12^η Σεπτεμβρίου 1990, ο ενδιαφερόμενος ζήτησε από το Συμβούλιο της Επικρατείας να αναστείλει την εκτέλεση της απόφασης, με την οποία ο Διευθυντής Στρατολογίας ηρνείτο να τον απαλλάξει από τη στρατιωτική θητεία.

16. Την 29^η Νοεμβρίου 1990, η αίτηση του προσφεύγοντος επανεξετάσθηκε από το Αναθεωρητικό Δικαστήριο. Εν τω μεταξύ, το 4^ο Τμήμα του Συμβουλίου της Επικρατείας είχε εκδώσει την υπ' αρ. 3601/90 απόφαση, στην οποία επιβεβαίωνε ρητά το δικαίωμα των λειτουργών των μαρτύρων του Ιεχωβά να απαλλάσσονται της στρατιωτικής θητείας (παράγραφος 44 κατωτέρω). Ο Επίτροπος ζήτησε αναβολή της συζήτησης, προκειμένου ο Διευθυντής Στρατολογίας να γνωμοδοτήσει επί του κατωτέρω ερωτήματος:

«Ο κατηγορούμενος υποχρεούται να υπηρετήσει στο στρατό, λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι η υπ' αρ. 3601/90 απόφαση του

4ου Τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας αναίρεσε απόφαση του Διευθυντού Στρατολογίας του Επιτελείου Εθνικής Αμύνης, με την οποία απέρριψε αίτηση απαλλαγής από τη στρατιωτική θρησκεία, που είχε υποβάλει άλλος κατηγορούμενος, ο οποίος ετύγχανε λειτουργός της Κεντρικής Συνόδου των Χριστιανών Μαρτύρων του Ιεχωβά (...);»

17. Ο Επίτροπος ζήτησε, εξάλλου, να συνεχισθεί η προσωρινή κράτηση του προσφεύγοντος. Η υπεράσπιση δέχθηκε την αναβολή της συζήτησης και έκρινε ότι το θέμα της προσωρινής αποφυλάκισης του ενδιαφερομένου «έπρεπε να αφεθεί στην κρίση του δικαστηρίου». Το δικαστήριο απεφάνθη υπέρ του αιτήματος του κατηγορούμενου και διέταξε να μην αφεθεί ο προσφεύγων προσωρινά ελεύθερος.

18. Τη 16^η Απριλίου 1991, το Αναθεωρητικό Δικαστήριο μελέτησε, για τρίτη φορά, την αίτηση του προσφεύγοντος. Την ίδια ημέρα ορίσθηκε δικάσιμος για την εκδίκαση της αίτησης ακύρωσης που εισήγαγε ο προσφεύγων ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας κατά της εκδοθείσας την 22^α Μαρτίου 1990 από το Διευθυντή Στρατολογίας απόφασης.

19. Ο Επίτροπος πρότεινε να αναβληθεί η εξέταση της αίτησης του προσφεύγοντος μέχρι της εκδόσεως της απόφασης του Συμβουλίου της Επικρατείας, και να συνεχίσει ο ενδιαφερόμενος να κρατείται. Η υπεράσπιση έκρινε ότι το πρώτο θέμα έπρεπε να αφεθεί στην κρίση του δικαστηρίου. Ζήτησε, εντούτοις, να αφεθεί ο προσφεύγων προσωρινά ελεύθερος.

20. Το δικαστήριο αποφάσισε να αναβάλει τη συζήτηση, προκειμένου ο Διευθυντής Στρατολογίας να γνωμοδοτήσει επί του ακολούθου ερωτήματος: «Ο κατηγορούμενος ήταν απαλλαγμένος από την υποχρέωση να παρουσιασθεί εν όψει της κατάταξής του, λαμβανομένης υπόψη της εικαζόμενης ιδιότητας του λειτουργού;» Διέταξε, εξάλλου, να συνεχισθεί η προσωρινή κράτηση του προσφεύγοντος.

21. Την 24^η Απριλίου 1991, το Συμβούλιο της Επικρατείας αναίρεσε την από 22 Μαρτίου 1990 απόφαση του Διευθυντού Στρατολογίας για το λόγο ότι οι μαρτυρες του Ιεχωβά ανήκαν σε μια «γνωστή θρησκεία» και ότι η Διοίκηση δεν είχε αμφισβητήσει τα στοιχεία που προσκόμισε ο προσφεύγων για να αποδείξει ότι ήταν λειτουργός της θρησκείας αυτής.

22. Την 8^η Μαΐου 1991, ένα τριμελές τμήμα του Συμβουλίου της Επικρατείας αποφάσισε ότι, υπό τις συνθήκες αυτές, δεν συνέτρεχε λόγος να αποφανθεί επί της αιτήσεως του προσφεύγοντος, με την οποία ο τελευταίος ζητούσε να ανασταλεί η εκτέλεση της απόφασης του Διευθυντού Στρατολογίας.

23. Την 30^η Μαΐου 1991, το Αναθεωρητικό Δικαστήριο εξέτασε την αίτηση του προσφεύγοντος κατά της από 30 Απριλίου 1990 απόφασης του Διαρκούς Στρατοδικείου Χανίων. Το ερώτημα που ετέθη στο δικαστήριο, όπως αυτό διατυπώθηκε από τον Πρόεδρό του, ήταν το ακόλουθο:

«[Ο προσφεύγων], ο οποίος ανήκει στη θρησκευτική αίρεση των μαρτύρων του Ιεχωβά, είναι ένοχος για το ότι αρνήθηκε να υπακούσει, ενώ υπηρετούσε στο στρατό, στη διαταγή που του έδωσε ο Διοικητής του να εκτελέσει ένα καθήκον, δηλαδή να πάει να ζητήσει τα αναγκαία προς την εκπαίδευσή του ως αόπλου στρατιώτη ρούχα, προβάλλοντας το επιχείρημα ότι οι θρησκευτικές πεποιθήσεις των μαρτύρων του Ιεχωβά δεν του επέτρεπαν να το πράξει;»

24. Αφού άκουσε τους διαδίκους σχετικά με τα αποδεικτικά στοιχεία και τα επιχειρήματά τους σχετικά με το ερώτημα περί της ενοχής του προσφεύγοντος, το δικαστήριο απεσύρθη για να αποφασίσει. Μετά το πέρας της διάσκεψης, ο Πρόεδρος εξέδωσε την ετυμηγορία. Ο προσφεύγων κρίθηκε αθώος, με τρεις ψήφους έναντι δύο, για το λόγο ότι «καμία πράξη [απειθείας] δεν είχε διαπραχθεί». Οι δικαστές που διετύπωσαν διαφορετική γνώμη, έκριναν ότι «ο προσφεύγων [δεν ήταν] λειτουργός». Ανεγνώσθη η ετυμηγορία και το συνημμένο σε αυτή ακόλουθο βούλευμα: «Το Δημόσιο δεν έχει καμία υποχρέωση για αποζημίωση του ενδιαφερομένου για την κράτησή του από 6

Μαρτίου 1990 έως 30 Μαΐου 1991, θεωρείται δε ότι τούτη οφειλόταν σε βαριά αμέλεια του ενδιαφερομένου.»

26. Ο προσφεύγων αφέθηκε αμέσως ελεύθερος και απηλλάγη προσωρινώς των στρατιωτικών υποχρεώσεών του, για το λόγο ότι ετύγχανε λειτουργός.

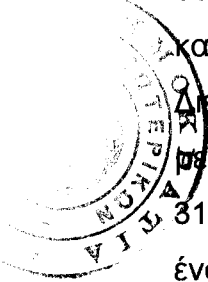
B. Η περίπτωση του κ. Τ.Κ.

26. Την 4^η Νοεμβρίου 1987, ο κ. Τ.Κ. προχειρίσθηκε λειτουργός από την Κεντρική Σύνοδο των Χριστιανών Μαρτύρων του Ιεχωβά Ελλάδος. Ειδικότερα, του ανετέθη η τέλεση γάμων μεταξύ πιστών της θρησκείας αυτής και η γνωστοποίηση των γάμων αυτών στα αρμόδια Ληξιαρχεία. Με την από 20 Νοεμβρίου 1987 επιστολή της, η Νομαρχία Ανατολικής Αττικής ενημέρωσε για την προχείρισή του τα Ληξιαρχεία της περιοχής αυτής.

27. Την 29^η Νοεμβρίου 1989, ο προσφεύγων ζήτησε από το Στρατολογικό Γραφείο Πατρών («το Στρατολογικό Γραφείο») την απαλλαγή του από τη στρατιωτική θητεία, συμφώνως προς το άρθρο 6 του Νόμου του 1988. Την 1^η Μαρτίου 1990, το Στρατολογικό Γραφείο απέρριψε το αίτημα αυτό για το λόγο ότι οι Μάρτυρες του Ιεχωβά δεν ανήκαν σε μια «γνωστή θρησκεία». Ο αιτών προσέφυγε αμέσως στον Διευθυντή Στρατολογίας.

28. Καθ' όν χρόνο εκκρεμούσε η προσφυγή του, το Στρατολογικό Γραφείο διέταξε τον προσφεύγοντα να παρουσιασθεί στο Κέντρο Στρατιωτικής Εκπαίδευσης Σπάρτης εν όψει της κατάταξής του την 6^η Μαρτίου 1990. Ο προσφεύγων προσήλθε αλλά αρνήθηκε να καταταγεί, επικαλούμενος την ιδιότητα του λειτουργού «γνωστής θρησκείας». Αρνήθηκε εξάλλου να φορέσει τη στρατιωτική στολή που ένας αξιωματικός τον είχε διατάξει να βάλει. Συνελήφθη, κατηγορήθηκε για απείθεια (παράγραφος 45 κατωτέρω) και του επεβλήθη προσωρινή κράτηση.

29. Την 6^η Απριλίου 1990, ο Διευθυντής Στρατολογίας απέρριψε την προσφυγή του αιτούντος κατά της απόφασης του Στρατολογικού Γραφείου, για το λόγο ότι οι Μάρτυρες του Ιεχωβά δεν ανήκαν σε μια «γνωστή θρησκεία».

30. Την 21^η Μαΐου 1990, ο αιτών προσέφυγε στο Συμβούλιο της Επικρατείας, καταθέτοντας αίτηση ακύρωσης της από 6 Απριλίου 1990 απόφασης του Διευθυντού Στρατολογίας. Ζήτησε, ειδικότερα, να τύχει της ίδιας μεταχείρισης με τους λοιπούς θρησκευτικούς λειτουργούς.

31. Την 30^η Μαΐου 1990, το Διαρκές Στρατοδικείο Αθηνών, απαρτιζόμενο από ένα στρατοδίκη και τέσσερις αξιωματικούς, οι οποίοι δεν ήταν δικαστικοί, μελέτησε τις ποινικές κατηγορίες κατά του προσφεύγοντος. Τούτος δήλωσε ότι είναι αθώος, αφού ήταν λειτουργός «γνωστής θρησκείας» και, ως εκ τούτου, απαλλαγμένος από τη στρατιωτική θητεία. Μετά το πέρας της συζήτησης, ο Πρόεδρος του δικαστηρίου έθεσε στα μέλη του το ακόλουθο ερώτημα:

«[Ο προσφεύγων], που τυγχάνει μάρτυρας του Ιεχωβά, είναι ένοχος για το ότι αρνήθηκε να υπακούσει, ενώ υπηρετούσε στο στρατό, στη διαταγή που του έδωσε ο Διοικητής του να εκτελέσει ένα καθήκον, δηλαδή να πάει να ζητήσει τα αναγκαία προς την εκπαίδευσή του ως αόπλου στρατιώτη ρούχα, προβάλλοντας το επιχείρημα ότι οι θρησκευτικές πεποιθήσεις των μαρτύρων του Ιεχωβά δεν του επέτρεπαν να το πράξει;»

Ομόφωνα, το δικαστήριο απάντησε καταφατικά, κήρυξε τον προσφεύγοντα ένοχο για απείθεια και τον καταδίκασε σε τέσσερα έτη φυλάκισης, από την οποία ποινή αφαιρέθηκε ο χρόνος προσωρινής κράτησής του.

32. Την 1^η Ιουνίου 1990, ο αιτών κατέθεσε προσφυγή κατά της απόφασης αυτής ενώπιον του Αναθεωρητικού Δικαστηρίου.

33. Τη 12^η Ιουλίου 1990, το Αναθεωρητικό Δικαστήριο εξέτασε το αίτημα του προσφεύγοντος. Η υπεράσπιση ζήτησε την αθώωση του τελευταίου ή, επικουρικώς, την αναβολή της συζήτησης μέχρις ότου αποφανθεί επί της διοικητικής προσφυγής του το Συμβούλιο της Επικρατείας. Το δικαστήριο αποφάσισε να αναβάλει τη συζήτηση για δικάσιμο που θα όριζε ο Επίτροπος ώστε να μπορέσει να προσκομίσει αντίγραφο ορισμένων εγγράφων του

.....

Υπουργείου Παιδείας και της Ιεράς Συνόδου της Ελληνορθόδοξου Εκκλησίας, τα οποία είχαν επικαλεσθεί οι στρατιωτικές αρχές για να απορρίψουν την αίτηση απαλλαγής που είχε υποβάλει ο προσφεύγων. Το δικαστήριο συμφώνησε εξάλλου με τον κατηγορο και την υπεράσπιση, ότι δεν έπρεπε ο προσφεύγων να αφεθεί προσωρινώς ελεύθερος.

34. Τη 12^η Σεπτεμβρίου 1990, ο ενδιαφερόμενος ζήτησε από το Συμβούλιο της Επικρατείας να αναστείλει την εκτέλεση της απόφασης, με την οποία ο Διευθυντής Στρατολογίας ηρνείτο να τον απαλλάξει από τη στρατιωτική θητεία.

35. Την 27^η Νοεμβρίου 1990, η αίτηση του προσφεύγοντος επανεξετάσθηκε από το Αναθεωρητικό Δικαστήριο. Εν τω μεταξύ, το 4^ο Τμήμα του Συμβουλίου της Επικρατείας είχε εκδώσει την υπ' αρ. 3601/90 απόφαση, με την οποία επιβεβαίωνε ρητά το δικαίωμα των λειτουργών των μαρτύρων του Ιεχωβά να απαλλάσσονται της στρατιωτικής θητείας (παράγραφος 44 κατωτέρω). Ο Επίτροπος ζήτησε αναβολή της συζήτησης, προκειμένου ο Διευθυντής Στρατολογίας να απαντήσει στο ακόλουθο ερώτημα:

«Ο κατηγορούμενος υποχρεούται να υπηρετήσει στο στρατό, λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι με την υπ' αρ. 3601/90 απόφαση του 4^{ου} Τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας αναιρέθηκε απόφαση του Διευθυντού Στρατολογίας του Επιτελείου Εθνικής Αμύνης, με την οποία απέρριψε αίτηση απαλλαγής από τη στρατιωτική θητεία, που είχε υποβάλει άλλος κατηγορούμενος, ο οποίος ετύγχανε λειτουργός της Κεντρικής Συνόδου των Χριστιανών Μαρτύρων του Ιεχωβά(...);»

36. Ο Επίτροπος ζήτησε, εξάλλου, να συνεχισθεί η προσωρινή κράτηση του προσφεύγοντος. Η υπεράσπιση ζήτησε να αφεθεί ο προσφεύγων προσωρινά ελεύθερος. Το δικαστήριο απεφάνθη υπέρ του αιτήματος του κατηγορού και διέταξε να μην αφεθεί ο προσφεύγων προσωρινά ελεύθερος.

37. Την 7^η Μαρτίου 1991, το Αναθεωρητικό Δικαστήριο μελέτησε, για τρίτη

.....

Γραφείο Μεταφράσεων Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα

Bureau des Traductions du Ministère des Affaires Etrangères de la République Hellénique, Athènes.

Hellenic Republic, Ministry of Foreign Affairs, Translations Office, Athens.

φορά, την αίτηση του προσφεύγοντος. Ο Επίτροπος ζήτησε την αναβολή της συζήτησης για το λόγο ότι ο Διευθυντής Στρατολογίας έπρεπε να απαντήσει στο ακόλουθο ερώτημα: «Ο κατηγορούμενος έχει ήδη απαλλαγεί από την υποχρέωσή του να υπηρετήσει στο στρατό, λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι έχει προσφύγει στο Συμβούλιο της Επικρατείας;» Ζήτησε, επίσης, να συνεχίσει ο προσφεύγων να κρατείται. Το δικαστήριο συμφώνησε με αυτά τα δύο αιτήματα, παρά την ανακοπή που άσκησε ο προσφεύγων.

38. Την 24^η Απριλίου 1991, το Συμβούλιο της Επικρατείας αναίρεσε την απόφαση του Διευθυντού Στρατολογίας, με την οποία είχε απορριφθεί η αίτηση απαλλαγής που είχε υποβάλει ο προσφεύγων, για το λόγο ότι οι μάρτυρες του Ιεχωβά ανήκαν σε μια «γνωστή θρησκεία» και ότι η Διοίκηση δεν είχε αμφισβητήσει τα στοιχεία που προσκόμισε ο προσφεύγων για να αποδείξει ότι ετύγχανε λειτουργός της θρησκείας αυτής.

39. Την 8^η Μαΐου 1991, ένα τριμελές τμήμα του Συμβουλίου της Επικρατείας αποφάσισε ότι, υπό τις συνθήκες αυτές, δεν συνέτρεχε λόγος να αποφανθεί επί της αιτήσεως του προσφεύγοντος, με την οποία ο τελευταίος ζητούσε να ανασταλεί η εκτέλεση της απόφασης του Διευθυντού Στρατολογίας.

40. Την 29^η Μαΐου 1991, το Αναθεωρητικό Δικαστήριο εξέτασε την αίτηση του προσφεύγοντος κατά της από 30 Μαΐου 1990 απόφασης του Διαρκούς Στρατοδικείου Αθηνών. Το ερώτημα που ετέθη στο δικαστήριο, όπως αυτό διατυπώθηκε από τον Πρόεδρό του, ήταν το ακόλουθο:

«[Ο προσφεύγων], ο οποίος ανήκει στη θρησκευτική αίρεση των μαρτύρων του Ιεχωβά, είναι ένοχος για το ότι αρνήθηκε να υπακούσει, ενώ υπηρετούσε στο στρατό, στη διαταγή που του έδωσε ο Διοικητής του να εκτελέσει ένα καθήκον, δηλαδή να πάει να ζητήσει τα αναγκαία προς την εκπαίδευσή του ως αόπλου στρατιώτη ρούχα, προβάλλοντας το επιχείρημα ότι οι θρησκευτικές πεποιθήσεις των μαρτύρων του Ιεχωβά δεν του επέτρεπαν να το πράξει;»

.....

Γραφείο Μεταφράσεων Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα

Bureau des Traductions du Ministère des Affaires Etrangères de la République Hellénique, Athènes.

Hellenic Republic, Ministry of Foreign Affairs, Translations Office, Athens.

41. Αφού άκουσε τους διαδίκους σχετικά με τα αποδεικτικά στοιχεία και τα επιχειρήματά τους σχετικά με το ερώτημα εάν είναι ένοχος ο προσφεύγων, το δικαστήριο απεσύρθη για να αποφασίσει. Μετά το πέρας της διάσκεψης, ο Πρόεδρος εξέδωσε την ετυμηγορία. Ο προσφεύγων κρίθηκε αθώος, με τρεις ψήφους έναντι δύο, για το λόγο ότι «καμία πράξη [απείθειας] δεν είχε διαπραχθεί». Οι δικαστές που διετύπωσαν διαφορετική γνώμη, έκριναν ότι «ο προσφεύγων [δεν ήταν] λειτουργός». Ανεγνώσθη η ετυμηγορία και το συνημμένο σε αυτή ακόλουθο βούλευμα: «Το Δημόσιο δεν έχει καμία υποχρέωση για αποζημίωση του ενδιαφερομένου για την κράτησή του από 6 Μαρτίου 1990 έως 29 Μαΐου 1991, θεωρείται δε ότι τούτη οφειλόταν σε βαριά αμέλεια του ενδιαφερομένου.»

42. Ο προσφεύγων αφέθη αμέσως ελεύθερος και απηλλάγη προσωρινώς των στρατιωτικών υποχρεώσεών του, για το λόγο ότι ετύγχανε θρησκευτικός λειτουργός.

II. Εσωτερικό Δίκαιο και πρακτική

A. Ο Νόμος 1763/1988

43. Το άρθρο 6 του Ν. 1763/1988 («ο Νόμος του 1988») απαλλάσσει της στρατιωτικής θητείας όλους τους λειτουργούς «γνωστών θρησκειών». Δυνάμει της διάταξης αυτής, οι κληρικοί της Ελληνορθόδοξης Εκκλησίας απαλλάσσονται χωρίς δυσκολία.

44. Το Συμβούλιο της Επικρατείας έκρινε κατ' επανάληψη ότι οι μάρτυρες του Ιεχωβά ανήκαν σε μια «γνωστή θρησκεία» (υπ' αρ. 2105 και 2106/1975, 4635/1977, 2484/1980, 4620/1985, και 790 και 3533/1986 αποφάσεις). Με την υπ' αρ. 3601/1990 απόφασή του, επικύρωσε ρητά το δικαίωμα των λειτουργών των μαρτύρων του Ιεχωβά να απαλλάσσονται της στρατιωτικής θητείας.

B. Ο Κώδικας Στρατιωτικής Δικαιοσύνης

45. Το άρθρο 70 του Κώδικα Στρατιωτικής Δικαιοσύνης ορίζει ότι:

.....

«Μέλος των ενόπλων δυνάμεων που αρνείται (...) να υπακούσει σε διαταγή που δίδεται από τον ανώτερό του για να εκτελέσει κάποιο από τα καθήκοντά του θα τιμωρείται (...)»

46. Τη 16^η Μαρτίου 1992, το Διαρκές Στρατοδικείο Αθηνών έκρινε ότι ένας λειτουργός των μαρτύρων του Ιεχωβά, ο οποίος είχε αρνηθεί να παραλάβει τη στρατιωτική στολή όταν είχε κληθεί για να καταταγεί, δεν ήταν ένοχος απείθειας. Κατά το δικαστήριο, ο ενδιαφερόμενος δεν είχε διαπράξει πράξη απείθειας επειδή δεν ήταν υποχρεωμένος να υπηρετήσει στο στρατό λόγω της ιδιότητας του λειτουργού «γνωστής θρησκείας».

47. Σύμφωνα με το άρθρο 434 του εν λόγω Κώδικα, στην περίπτωση κατά την οποία δικονομικό θέμα δεν ρυθμίζεται από τον Κώδικα, έχει εφαρμογή ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας.

Γ. Ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας

48. Ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας περιέχει τις ακόλουθες οικείες διατάξεις:

Άρθρο 533 παρ. 2

«Όσοι κρατήθηκαν προσωρινά και κατόπιν αθώωθηκαν (...) έχουν το δικαίωμα να ζητήσουν αποζημίωση (...), αν από τη διαδικασία προέκυψε ότι δεν τέλεσαν την αξιόποινη πράξη για την οποία κρατήθηκαν προσωρινά (...)»

Άρθρο 535 παρ. 1

«Το Δημόσιο δεν έχει υποχρέωση για αποζημίωση, αν εκείνος που (...) κρατήθηκε προσωρινά έγινε από πρόθεση ή βαριά αμέλεια παραίτιος της (...) προσωρινής κράτησης.»

Άρθρο 536

«Σχετικά με την υποχρέωση του Δημοσίου για αποζημίωση αποφαινεται το δικαστήριο που εξέδωσε την απόφαση για την υπόθεση, με ιδιαίτερη ταυτόχρονη απόφαση, ύστερα από προφορική αίτηση εκείνου που αθώωθηκε. Μπορεί όμως να ενεργήσει έτσι και αυτεπαγγέλτως. (...)

.....

Η απόφαση για την υποχρέωση αποζημίωσης δεν προσβάλλεται αυτοτελώς με ένδικο μέσο και παύει να ισχύει με την εξαφάνιση της απόφασης για την κύρια ποινική υπόθεση.»

Άρθρο 537

«1. Εκείνος που ζημιώθηκε μπορεί να υποβάλει και αργότερα την αίτησή του για αποζημίωση στο ίδιο δικαστήριο.

2. Στην περίπτωση αυτή η αίτηση παραδίδεται στον εισαγγελέα (*Επίτροπος*) του δικαστηρίου αυτού μέσα σε προθεσμία σαράντα οκτώ ωρών από την απαγγελία της απόφασης στο ακροατήριο.»

Άρθρο 539 παρ. 1

«Αφού αναγνωρισθεί η υποχρέωση για αποζημίωση από το Δημόσιο, ο δικαιούχος μπορεί να εγείρει αγωγή στα πολιτικά δικαστήρια, που δεν μπορούν να εξετάσουν πάλι την ύπαρξη αυτής της υποχρέωσης.»

Άρθρο 540 παρ. 1

«Αντικείμενο της αξίωσης για αποζημίωση είναι κάθε ζημία [συμπεριλαμβανομένης της ηθικής βλάβης] που προκλήθηκε από (...) την προσωρινή κράτηση (...) εκείνου που άδικα κρατήθηκε(..).»

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

49. Οι κ.κ. Δ.Τ. και Τ.Κ. προσέφυγαν ενώπιον της Επιτροπής την 26^η Νοεμβρίου 1991. Επικαλούμενοι τα άρθρα 3, 5 παρ. 1 και 5, 6 παρ. 1, 9, 13 και 14 της Σύμβασης, παραπονούνταν ότι είχαν κρατηθεί αντικανονικά και ότι απετέλεσαν αντικείμενο διάκρισης που βασιζόταν στις θρησκευτικές πεποιθήσεις τους, ότι έτυχαν απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης και ότι η υπόθεσή τους, όσον αφορά την αποζημίωσή τους λόγω της αντικανονικής κράτησής τους, δεν δικάστηκε δίκαια. Επίσης, κατήγγειλαν τον αυθαίρετο χαρακτήρα της καταδίκης τους, που αντίκειται προς το άρθρο 7.

50. Την 4^η Σεπτεμβρίου 1995, η Επιτροπή έκανε δεκτές τις αιτήσεις (υπ' αρ.

.....

Γραφείο Μεταφράσεων Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα

Bureau des Traductions du Ministère des Affaires Etrangères de la République Hellénique, Athènes.

Hellenic Republic, Ministry of Foreign Affairs, Translations Office, Athens.

19233/91 και 19234/91), πλην της αιτάσεως της σχετικής προς την κανονικότητα της προσωρινής κράτησης και εκείνης που εξάγεται από το άρθρο 7. Στην από 7 Μαρτίου 1996 έκθεσή της (άρθρο 31), διατύπωσε τη γνώμη ότι:

- α) υπήρξε παραβίαση του άρθρου 5 παρ. 1 (ομόφωνη απόφαση)
- β) υπήρξε παραβίαση του άρθρου 5 παρ. 5 (ομόφωνη απόφαση)
- γ) υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 1 (ομόφωνη απόφαση)
- δ) δεν συντρέχει λόγος να εξετασθεί εάν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 13 (ομόφωνη απόφαση)
- ε) υπήρξε παραβίαση του άρθρου 14 σε συνδυασμό με το άρθρο 9 (είκοσι έξι ψήφοι έναντι δύο)
- στ) δεν συντρέχει λόγος να διερευνηθεί εάν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 9 (είκοσι τέσσερις ψήφοι έναντι τεσσάρων)
- ζ) δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3 (ομόφωνη απόφαση).

Το πλήρες κείμενο της γνωμοδότησής της και των τριών ξεχωριστών γνωμών, επισυνάπτεται στην παρούσα απόφαση. (1)

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΥ ΥΠΟΒΛΗΘΗΚΑΝ ΣΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ

51. Κατά τη συζήτηση, οι προσφεύγοντες ζήτησαν από το Δικαστήριο να πει ότι υπήρξε παραβίαση των άρθρων 3, 5 παρ. 1 και 5, 6 παρ. 1, 9, 13 και 14.

Η Κυβέρνηση, από την πλευρά της, παρακάλεσε το Δικαστήριο να απορρίψει κάθε ισχυρισμό περί παραβίασης της Σύμβασης.

---

1. *Σημείωση του Γραμματέα:* για πρακτικούς λόγους, δεν θα συμπεριληφθεί στην τυπωμένη έκδοση (*Recueil des arrêts et décisions, 1997*), όσοι όμως το επιθυμούν, μπορούν να το προμηθευτούν από τη Γραμματεία.

.....

ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Ι. ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΙΣΧΥΡΙΣΜΩΝ ΠΕΡΙ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 5 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

Α. Παράγραφος 1

52. Οι κ.κ. Δ.Τ. και Τ.Κ. παραπονούνται ότι η κράτησή τους, από της καταδίκης τους μέχρι της οριστικής αθώωσής τους από το Αναθεωρητικό Δικαστήριο, αντέβαινε στο άρθρο 5 παρ. 1 της Σύμβασης, της οποίας τα οικεία εδάφια έχουν ως εξής:

«Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα εις την ελευθερίαν και την ασφάλειαν. Ουδείς επιτρέπεται να στερηθή της ελευθερίας του ειμή εις τας ακόλουθους περιπτώσεις και συμφώνως προς την νόμιμον διαδικασίαν:

α) εάν κρατήται κανονικώς κατόπιν καταδίκης υπό αρμοδίου δικαστηρίου, (...)

Κατά τον κ. Δ.Τ. η κράτησή του κατά το χρονικό διάστημα από 30 Απριλίου 1990 μέχρι 30 Μαΐου 1991 δεν ήταν «κανονική» υπό την έννοια της διάταξης αυτής. Ο κ. Τ.Κ. διατυπώνει το ίδιο παράπονο όσον αφορά την κράτησή του από 30 Μαΐου 1990 έως 29 Μαΐου 1991. Κατά τη γνώμη τους, οι οικείες διατάξεις του Νόμου του 1988 είναι σαφείς: όλοι οι λειτουργοί γνωστών λειτουργών έχουν το δικαίωμα να απαλλαγούν της στρατιωτικής θητείας (παράγραφος 43 ανωτέρω). Οι κ.κ. Δ.Τ. και Τ.Κ. υπέβαλαν αίτηση απαλλαγής τη 13^η Φεβρουαρίου 1990 και 29 Νοεμβρίου 1989 αντίστοιχα. Λαμβανομένης υπόψη της νομολογίας του Συμβουλίου της Επικρατείας, το οποίο αναγνωρίζει ότι οι μάρτυρες του Ιεχωβά ανήκουν σε μια «γνωστή θρησκεία» (παράγραφος 44 ανωτέρω), και αφού η ιδιότητά τους, του λειτουργού της θρησκείας αυτής, δεν αμφισβητήθηκε σε κανένα στάδιο της διαδικασίας, ασυζητητί οι προσφεύγοντες δεν υποχρεούνταν να υπηρετήσουν στο στρατό. Υπό τις συνθήκες αυτές, οι προσφεύγοντες θεωρούν ότι η καταδίκη τους για απείθεια από τα Διαρκή Στρατοδικεία Χανίων και Αθηνών ήταν «προδήλως αυθαίρετη».

.....

Επίσης, οι ενδιαφερόμενοι θέλησαν να παρουσιάσουν τα μέτρα που ελήφθησαν σε βάρος τους ως μια όψη της συνολικής στρατηγικής που, σύμφωνα με τους ισχυρισμούς τους, ακολουθούν οι Ελληνικές Αρχές για να μην αναγνωρίσουν την ύπαρξη μιας θρησκευτικής μειονότητας.

53. Η Επιτροπή διαπιστώνει ότι το ζήτημα εάν οι προσφεύγοντες ήταν υποχρεωμένοι να υπηρετήσουν στο στρατό διαδραμάτιζε ουσιαστικό ρόλο στο να ορισθεί εάν έφεραν ποινική ευθύνη για απείθεια. Συμπεραίνει δε ότι παραβλέποντας την προχείριση των προσφευγόντων ως λειτουργών των μαρτύρων του Ιεχωβά, καθώς και την οικεία νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, προδήλως τα πρωτοβάθμια στρατιωτικά δικαστήρια ερμήνευσαν λανθασμένα το άρθρο 6 του Νόμου του 1988, που απαλλάσσει όλους τους λειτουργούς «γνωστών θρησκειών» από τη στρατιωτική θητεία. Η κράτηση των προσφευγόντων συνεπεία της καταδίκης τους δεν θα μπορούσε, συνεπώς, να θεωρηθεί ως «κανονική» υπό την έννοια του άρθρου 5 παρ. 1 της Σύμβασης.

54. Η Κυβέρνηση προσπαθεί να αποδείξει ότι δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 5 παρ. 1. Οι προσφεύγοντες ετέθησαν υπό κράτηση μετά την καταδίκη τους από τα αρμόδια στρατιωτικά δικαστήρια για απείθεια. Με τον όρο απείθεια νοείται η άρνηση συμμόρφωσης στρατιωτικού προς τις διαταγές ανωτέρου. Πράγματι, την εποχή που έλαβαν χώρα τα περιστατικά, οι προσφεύγοντες υπάγονταν στο καθεστώς των στρατιωτικών. Αρνούμενοι να ενδυθούν τη στρατιωτική στολή, αντίθετα με τη διαταγή που τους έδωσε ο ανώτερός τους, οι κ.κ. Δ.Τ. και Τ.Κ. κατέστησαν, συνεπώς, ένοχοι ποινικού αδικήματος. Αυτό ήταν το μοναδικό ζήτημα, του οποίου έπρεπε να επιληφθούν τα στρατιωτικά δικαστήρια. Ούτε οι στρατιωτικές μονάδες, στις οποίες παρουσιάστηκαν οι προσφεύγοντες, ούτε τα στρατιωτικά δικαστήρια είχαν την εξουσία να ακυρώσουν τη διοικητική απόφαση, με την οποία απερρίφθη η αίτηση απαλλαγής από τη στρατιωτική θητεία. Πάντως, οι προσφεύγοντες αρνήθηκαν να υπακούσουν για το λόγο ότι

.....

ετύγχαναν μάρτυρες του Ιεχωβά, και όχι λειτουργοί, όπως συνάγεται από το ερώτημα που έθεσαν οι πρόεδροι των στρατιωτικών δικαστηρίων (παράγραφοι 11, 23, 31 και 40 ανωτέρω).

Εξάλλου, η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι οι Στρατιωτικές Αρχές δίστασαν να ακολουθήσουν την απόφαση, με την οποία το Συμβούλιο της Επικρατείας ανεγνώριζε ότι οι λειτουργοί των μαρτύρων του Ιεχωβά έπρεπε να θεωρηθούν «λειτουργοί μιας γνωστής θρησκείας» και, ως εκ τούτου, ότι απαλλάσσονται της στρατιωτικής θητείας (απόφαση υπ' αρ. 3601/90 - παράγραφος 44 ανωτέρω), για το λόγο ότι μια και μοναδική απόφαση δεν αρκεί για να αποτελέσει πάγια νομολογία. Ο δισταγμός αυτός διακρίνεται, επίσης, στις διάφορες γνώμες που συνοδεύουν τις αποφάσεις που εξέδωσε το Συμβούλιο της Επικρατείας σχετικά με τους προσφεύγοντες.

55. Οι εμφανισθέντες συμφώνησαν ότι η κράτηση των κ.κ. Δ.Τ. και Τ.Κ. έλαβε, όντως, χώρα «κατόπιν καταδίκης υπό αρμοδίου δικαστηρίου» και ότι η κανονικότητά της πρέπει, συνεπώς, να εξετασθεί σε σχέση με το εδάφιο (α) του άρθρου 5 παρ. 1. Το Δικαστήριο δεν βλέπει να υπάρχει κανένας λόγος, για τον οποίο θα έπρεπε να κρίνει διαφορετικά.

56. Αρμόζει, συνεπώς, να διερευνηθεί εάν, στην περίπτωση της κράτησης του κ. Δ.Τ. από 30 Απριλίου 1990 έως 30 Μαΐου 1991 και αυτής του κ. Τ.Κ. από 30 Μαΐου 1990 έως 29 Μαΐου 1991, επρόκειτο περί «νομίμου» και «κανονικής» κράτησης υπό την έννοια του άρθρου 5 παρ. 1 της Σύμβασης. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η Σύμβαση παραπέμπει ουσιαστικά στην εθνική νομοθεσία και αναφέρει την υποχρεωτική τήρηση των κανόνων δικαίου, όσον αφορά την ουσία και τους τύπους, αλλά, επιπλέον, απαιτεί όπως κάθε στερητικό της ελευθερίας μέτρο ανταποκρίνεται στον επιδιωκόμενο από το άρθρο 5 σκοπό: προστασία του ατόμου από την αυθαιρεσία (βλ., μεταξύ πολλών άλλων, τις αποφάσεις *Bozano c. France* du 18 décembre 1986, série A no 111, p. 23, par. 54, και *Loukanov c. Bulgarie* du 20 mars 1997, *Recueil des arrêts et décisions* 1997-..., p. ..., par. 41).

57. Κατ' αρχάς, αρμόδια να ερμηνεύσουν και να εφαρμόσουν το εσωτερικό δίκαιο είναι οι εθνικές αρχές, και ειδικότερα τα δικαστήρια. Ωστόσο, του άρθρου 5 παρ. 1 προβλέποντος ότι η μη τήρηση του εσωτερικού δικαίου συνεπάγεται παραβίαση της Σύμβασης, συνάγεται ότι το Δικαστήριο μπορεί και πρέπει να ενεργεί κάποιον έλεγχο για να αποφασίσει εάν το δίκαιο αυτό τηρήθηκε (βλ. την απόφαση *Bouamar c. Belgique* du 29 février 1988, série A no 129, p. 21, par. 49).

58. Μια κράτηση είναι κατ' αρχήν κανονική εάν λαμβάνει χώρα σε εκτέλεση μιας δικαστικής απόφασης. Η μεταγενέστερη διαπίστωση παράλειψης εκ μέρους του δικαστού μπορεί να μην επιδρά, στο εσωτερικό δίκαιο, επί της εγκυρότητας της κράτησης που επεβλήθη κατά το χρονικό διάστημα που παραβλήθηκε. Για το λόγο αυτό, τα όργανα του Στρασβούργου αρνούνται πάντα να δεχθούν αιτήσεις που καταθέτουν πρόσωπα, τα οποία έχουν αναγνωρισθεί ως ένοχοι ποινικών αδικημάτων και προβάλουν ως επιχείρημα το γεγονός ότι τα εφετεία διαπίστωσαν ότι η ετυμηγορία περί της ενοχής ή η ποινή είχαν στηριχθεί σε πλάνη όσον αφορά την ουσία ή το νομικό πλαίσιο (βλ. την απόφαση *Benham c. Royaume-Uni* du 10 juin 1996, *Recueil des arrêts et décisions* 1996-..., p. ..., par. 42).

59. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι το άρθρο 6 του Νόμου του 1988 αναφέρει τους λειτουργούς όλων των «γνωστών θρησκειών». Πράγματι, το Συμβούλιο της Επικρατείας έχει αναγνωρίσει από το 1975 ότι οι μάρτυρες του Ιεχωβά αποτελούσαν μια τέτοια θρησκεία και το 1990, η νομολογία αυτή μπορούσε αναμφισβήτητα να θεωρηθεί πάγια (παράγραφος 44 ανωτέρω). Ουδείς αμφισβήτησε, κατά τη διάρκεια της εσωτερικής διαδικασίας, ότι οι προσφεύγοντες τύγχαναν λειτουργοί της θρησκείας αυτής. Εν τούτοις, οι στρατιωτικές αρχές απεφάνθησαν επί της ποινικής ευθύνης των προσφευγόντων, και, συνεπώς, επί της κανονικότητας της κράτησής τους, παραβλέποντας προδήλως τη νομολογία αυτή. Συνεπώς, οι κ.κ. Δ.Τ. και Τ.Κ. κρατήθηκαν επί δεκατρείς και δώδεκα μήνες αντίστοιχα.

.....

60. Επιπλέον, το γεγονός ότι οι αρμόδιες αρχές επέμειναν στην άρνησή τους να αναγνωρίσουν ότι οι μάρτυρες του Ιεχωβά αποτελούν μια «γνωστή θρησκεία», και η συνεπεία του γεγονότος αυτού παραβίαση του δικαιώματος των προσφευγόντων στην ελευθερία, έχουν χαρακτήρα διάκρισης όταν συγκρίνεται η κατάσταση αυτή με τον τρόπο με τον οποίο οι κληρικοί της Ελληνορθόδοξης Εκκλησίας επιτυγχάνουν την απαλλαγή (παράγραφος 43 ανωτέρω).

61. Το επιχείρημα της Κυβέρνησης, σύμφωνα με το οποίο η ιδιότητα του θρησκευτικού λειτουργού των προσφευγόντων δεν λαμβανόταν υπόψη στο πλαίσιο της υπόθεσης που υπεβλήθη στα στρατιωτικά δικαστήρια, των οποίων η αρμοδιότητα δεν κάλυπτε παρά το αδίκημα της απείθειας (παράγραφος 54 ανωτέρω), δεν δικαιολογεί τις παραλείψεις αυτές. Πρώτον, όπως σαφώς προκύπτει από τις επανειλημμένες αναβολές από το Αναθεωρητικό Δικαστήριο, όσον αφορά τη συζήτηση των υποθέσεων των προσφευγόντων, ώστε να απαντηθεί το ερώτημα εάν οι μάρτυρες του Ιεχωβά ήταν υποχρεωμένοι να υπηρετήσουν στο στρατό (παράγραφοι 16, 20, 35 και 37 ανωτέρω), το θέμα αυτό ήταν καθοριστικό για την έκβαση της έφεσης. Δεύτερον, τα αναθεωρητικά δικαστήρια αθώωσαν τους προσφεύγοντες μόλις το Συμβούλιο της Επικρατείας αναίρεσε την απόφαση του Διευθυντού Στρατολογίας, με την οποία είχε απορριφθεί η αίτηση απαλλαγής τους από τις στρατιωτικές τους υποχρεώσεις, για το λόγο ότι δεν τύγγχαναν λειτουργοί μιας «γνωστής θρησκείας».

62. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Δικαστήριο κρίνει ότι η κράτηση των προσφευγόντων συνεπεία της καταδίκης τους για απείθεια ήταν αβάσιμη όσον αφορά το εσωτερικό δίκαιο και αυθαίρετη. Δεν θα μπορούσε, συνεπώς, να θεωρηθεί «κανονική» για τους σκοπούς του άρθρου 5 παρ. 1.

63. Εν κατακλείδι, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 5 παρ. 1 της Σύμβασης.

B. Παράγραφος 5

64. Οι προσφεύγοντες παραπονούνται, επίσης, ότι δεν αποζημιώθηκαν παρά την αντικανονικότητα της κράτησής τους. Επικαλούνται το άρθρο 5 παρ. 5, που έχει ως εξής:

«Παν πρόσωπον θύμα συλλήψεως ή κρατήσεως υπό συνθήκας αντιθέτους προς τας ανωτέρω διατάξεις, έχει δικαίωμα επανορθώσεως.»

Η Επιτροπή συμμερίζεται την άποψη των προσφευγόντων.

65. Η Κυβέρνηση προσπαθεί να αποδείξει ότι η κράτηση των προσφευγόντων ήταν κανονική (παράγραφος 54 ανωτέρω) και ότι, συνεπώς, δεν τίθεται θέμα παραβίασης του άρθρου 5 παρ. 5.

66. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι συμπέρανε ότι η κράτηση των προσφευγόντων συνεπεία της καταδίκης τους για απείθεια ήταν αντικανονική για τους σκοπούς της παραγράφου 1 του άρθρου 5 της Σύμβασης (παράγραφος 62 ανωτέρω). Ωστόσο, την 30ή Μαΐου και 29^η Μαΐου αντίστοιχα, το Αναθεωρητικό Δικαστήριο δήλωσε ότι το εσωτερικό δίκαιο δεν επέτρεπε στους κ.κ. Δ.Τ. και Τ.Κ. να τύχουν αποζημίωσης διότι η κράτησή τους οφειλόταν σε «βαριά αμέλεια» εκ μέρους τους (παράγραφοι 24 και 41 ανωτέρω). Δεδομένου ότι οι προσφεύγοντες δεν μπορούσαν να καταθέσουν αίτηση αποζημίωσης ενώπιον των εθνικών αρχών, υπήρξε, συνεπώς, παραβίαση και της παραγράφου 5 (βλ., για παράδειγμα, την απόφαση Fox, Campbell et Hartley c. Royaume-Uni du 30 août 1990, série A no 182, p. 21, par. 46).

II. ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΙΣΧΥΡΙΣΜΩΝ ΠΕΡΙ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 9 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ, ΜΕΜΟΝΩΜΕΝΑ ΚΑΙ ΣΕ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟ ΜΕ ΤΟ ΑΡΘΡΟ 14

67. Οι προσφεύγοντες προβάλλουν, επίσης, το γεγονός ότι υποχρεώθηκαν να τελέσουν υπό κράτηση επί μακρό χρονικό διάστημα πριν απαλλαγούν της στρατιωτικής θητείας, και τούτο αποκλειστικά και μόνο επειδή ανήκαν στη θρησκευτική μειονότητα των μαρτύρων του Ιεχωβά. Κατά τη γνώμη τους, η

αιτίαση αυτή είναι σχετική με το άρθρο 9 της Σύμβασης, μεμονωμένα και σε συνδυασμό με το άρθρο 14. Αυτές οι δύο διατάξεις έχουν ως εξής:

Άρθρο 9

«1. Παν πρόσωπον δικαιούται εις την ελευθερίαν σκέψεως, συνειδήσεως και θρησκείας. Το δικαίωμα τούτο επάγεται την ελευθερίαν αλλαγής θρησκείας ή πεποιθήσεων, ως και την ελευθερίαν εκδηλώσεως της θρησκείας ή των πεποιθήσεων μεμονωμένως, ή συλλογικώς δημοσία ή κατ' ιδίαν, δια της λατρείας, της παιδείας, και της ασκήσεως των θρησκευτικών καθηκόντων και τελετουργιών.

2. Η ελευθερία εκδηλώσεως της θρησκείας ή των πεποιθήσεων δεν επιτρέπεται να αποτελέση αντικείμενον ετέρων περιορισμών πέραν των προβλεπομένων υπό του νόμου και αποτελούντων αναγκαία μέτρα, εν δημοκρατική κοινωνία δια την δημοσίαν ασφάλειαν, την προάσπισιν της δημοσίας τάξεως, υγείας και ηθικής, ή την προάσπισιν των δικαιωμάτων και ελευθεριών των άλλων.»

Άρθρο 14

«Η χρήση των αναγνωριζομένων εν τη παρούση Συμβάσει δικαιωμάτων και ελευθεριών δέον να εξασφαλισθή ασχέτως διακρίσεως φύλου, φυλής, χρώματος, γλώσσης, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, εθνικής ή κοινωνικής προελεύσεως, συμμετοχής εις εθνικήν μειονότητα, περιουσίας, γεννήσεως ή άλλης καταστάσεως.»

68. Όσον αφορά την αιτίασή τους σε σχέση με το άρθρο 9, οι προσφεύγοντες δηλώνουν ότι στερήθηκαν του δικαιώματός τους να ασκούν τα καθήκοντα του θρησκευτικού λειτουργού κατά τη διάρκεια της κράτησής τους.

Όσον αφορά το άρθρο 9 σε συνδυασμό με το άρθρο 14 της Σύμβασης, ισχυρίζονται, εξάλλου, -γνώμη που συμμερίζεται η Επιτροπή-, ότι το άρθρο 6 του Νόμου του 1988 παρέχει σε όλους τους λειτουργούς γνωστών θρησκειών το δικαίωμα απαλλαγής από τη στρατιωτική θητεία. Πράγματι, οι κληρικοί της

.....

Ελληνορθόδοξου Εκκλησίας, που είναι και η επικρατούσα θρησκεία, απαλλάσσονται χωρίς καμία δυσκολία, ενώ οι ίδιοι [οι προσφεύγοντες] κρατήθηκαν επί δέκα τρεις και δώδεκα μήνες αντίστοιχα εν αναμονή της έκβασης της διοικητικής διαδικασίας.

69. Ως προκαταρκτικές ενστάσεις, η Κυβέρνηση προβάλλει το γεγονός ότι οι προσφεύγοντες υπέβαλαν της σχετικές αιτιάσεις τους πολύ αργότερα από την ημερομηνία εκπνοής της εξαμήνου προθεσμίας που προβλέπεται στο άρθρο 26 της Σύμβασης και χωρίς ποτέ να επικαλεσθούν τις οικείες διατάξεις της Σύμβασης κατά τη διάρκεια της εσωτερικής διαδικασίας.

Επί της ουσίας, υποστηρίζει ότι καμία ρήτρα της Σύμβασης δεν υποχρεώνει τα συμβαλλόμενα Κράτη να απαλλάσσουν από τη στρατιωτική θητεία για λόγους θρησκευτικής συνείδησης. Οποσδήποτε αποβή η δίκη, δεδομένου ότι το σύστημα ελέγχου της Σύμβασης έχει επικουρικό χαρακτήρα δυνάμει του άρθρου 26, δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι υπήρξε παραβίαση των διατάξεων αυτών όταν οι εθνικές αρχές εξασφάλισαν την επανόρθωση. Συνεπώς, οι οριστικές αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας θα ανταποκρίνονταν στις επιταγές της Σύμβασης.

70. Το Δικαστήριο παρατηρεί ότι η κράτηση των προσφευγόντων εν αναμονή της διοικητικής απόφασης περί του αιτήματός τους περί απαλλαγής, είναι το επίκεντρο των υπό κρίση αιτιάσεών τους. Έχοντας αποφανθεί επί του αυθαίρετου χαρακτήρα, και συνεπώς επί της αντικανονικότητας, της κράτησης των προσφευγόντων σε σχέση με το άρθρο 5 παρ. 1 της Σύμβασης (παράγραφοι 60 και 62 ανωτέρω), το Δικαστήριο δεν κρίνει αναγκαίο να εξετάσει τα ίδια περιστατικά υπό το πρίσμα του άρθρου 9, είτε μεμονωμένα είτε σε συνδυασμό με το άρθρο 14 της Σύμβασης.

Υπό τις περιστάσεις αυτές, το Δικαστήριο δεν υποχρεούται να αποφανθεί επί των προκαταρκτικών ενστάσεων της Κυβέρνησης.

III. ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΙΣΧΥΡΙΣΜΩΝ ΠΕΡΙ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΩΝ ΑΡΘΡΩΝ 6 ΠΑΡ. 1 ΚΑΙ 13 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

71. Οι προσφεύγοντες παραπονούνται ότι το ζήτημα της αποζημίωσης για την κράτησή τους δεν δικάστηκε δίκαια, ότι η απόφαση δεν ήταν ικανοποιητικά αιτιολογημένα, και ότι δεν τους δόθηκε η ευκαιρία να ακουστούν από το δικαστήριο. Επικαλούνται το άρθρο 6 παρ. 1 της Σύμβασης, της οποίας τα οικεία εδάφια έχουν ως εξής:

«Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθή δίκαιως (...) υπό (...) δικαστηρίου (...) το οποίον θα αποφασίση (...) επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αστικής φύσεως (...)»

Η Επιτροπή συμφωνεί με τη θέση των προσφευγόντων, ενώ η Κυβέρνηση αμφισβητεί το γεγονός ότι το άρθρο 6 παρ. 1 έχει εφαρμογή στην περί ής ο λόγος διαδικασία.

72. Επιπλέον, οι προσφεύγοντες καταγγέλλουν την απουσία αποτελεσματικής προσφυγής στο εσωτερικό δίκαιο προκειμένου να εκθέσουν την παραβίαση των κατοχυρωμένων από τη Σύμβαση δικαιωμάτων, λόγω του οριστικού χαρακτήρα των αποφάσεων του Αναθεωρητικού Δικαστηρίου. Θεωρούν δε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 13 της Σύμβασης, που έχει ως εξής:

«Παν πρόσωπον του οποίου τα αναγνωριζόμενα εν τη (...) Συμβάσει δικαιώματα και ελευθερία παρεβιάσθησαν, έχει το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον εθνικής αρχής, έστω και αν η παραβίασις διεπράχθη υπό προσώπων ενεργούντων εν τη εκτελέσει των δημοσίων καθηκόντων των.»

73. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι σε θέματα αποζημίωσης για αντικανονική κράτηση, η παράγραφος 5 του άρθρου 5 αποτελεί ένα *lex specialis*. Έχοντας ήδη αποφανθεί επί της παραβιάσεως της διάταξης αυτής (παράγραφος 66 ανωτέρω), το Δικαστήριο δεν κρίνει αναγκαίο να διερευνηθεί εάν η μη εκπλήρωση από το Δημόσιο της υποχρέωσής του να αποζημιώσει τους προσφεύγοντες για την αντικανονική τους κράτηση, αντίκειται και προς τα άρθρα 6 παρ. 1 ή 13 της Σύμβασης.

.....

Γραφείο Μεταφράσεων Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα

Bureau des Traductions du Ministère des Affaires Etrangères de la République

Hellénique, Athènes.

Hellenic Republic, Ministry of Foreign Affairs, Translations Office, Athens.

IV. ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΙΣΧΥΡΙΣΜΩΝ ΠΕΡΙ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 3 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

74. Ενώπιον της Επιτροπής, οι κ.κ. Δ.Τ. και Τ.Κ.

παραπονέθηκαν ότι υποβλήθηκαν σε μεταχείριση οι οποία απαγορεύεται από το άρθρο 3 της Σύμβασης λόγω της κράτησής τους. Η διάταξη αυτή έχει ως εξής:

«Ουδείς επιτρέπεται να υποβληθή εις βασάνους ούτε εις ποινάς ή μεταχειρίσιν απανθρώπους ή εξευτελιστικάς.»

75. Η Κυβέρνηση συμφωνεί με την Επιτροπή ότι, λαμβανομένου υπόψη του βαθμού σοβαρότητας που απαιτείται από το άρθρο 3, δεν θα μπορούσαμε να πούμε ότι η κράτηση των προσφευγόντων απετέλεσε «ποινάς ή μεταχειρίσιν απανθρώπους ή εξευτελιστικάς».

76. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι οι προσφεύγοντες δεν προσπάθησαν να στηρίξουν την αίτηση αυτή ενώπιόν του. Συνεπώς, δεν αποδεικνύεται καμία παραβίαση του άρθρου 3.

V. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 50 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

77. Το άρθρο 50 της Σύμβασης ορίζει ότι:

«Εάν η απόφασις του Δικαστηρίου κρίνη ότι απόφασις ληφθείσα ή μέτρον διαταχθέν υπό δικαστικής ή πάσης άλλης Αρχής συμβαλλομένου μέρους αντίκειται εν όλω ή εν μέρει προς τας απορρεούσας εκ της (...) Συμβάσεως υποχρεώσεις, και εάν το εσωτερικόν δίκαιον του εν λόγω μέρους δεν επιτρέπει ειμή την ατελή επανόρθωσιν των συνεπειών της αποφάσεως ταύτης ή του μέτρου τούτου, η απόφασις του Δικαστηρίου χορηγεί, εν ανάγκη, εις το αδικηθέν μέρος δικαίαν ικανοποίησιν.»

A. Ζημία

78. Οι κ.κ. Δ.Τ. και Τ.Κ. ζητούν ο καθένας αποζημίωση ύψους 14 700 000 δραχμών.

79. Για την Κυβέρνηση, οι αξιώσεις αυτές ούτε δικαιολογημένες είναι ούτε στηρίζονται από στοιχεία που να αποδεικνύουν ότι υπήρξε ζημία. Το ποσό των 600 000 Δρχ θα πρέπει να αρκεί τόσο για τη ζημία όσο και για τα δικαστικά και άλλα έξοδα, και τούτο, τόσο στις δύο προκείμενες περιπτώσεις όσο και στην υπόθεση ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ κατά της Ελλάδος, που συνεκδικάστηκε (παράγραφος 3 ανωτέρω).

80. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι οι κ.κ. Δ.Τ. και Τ.Κ. κρατήθηκαν αντικανονικά επί δέκα τρεις και δώδεκα μήνες αντίστοιχα (παράγραφος 63 ανωτέρω). Και μόνο το γεγονός ότι στερήθηκαν της ελευθερίας τους, πρέπει να τους προξένησε τόσο υλική ζημία όσο και ηθική βλάβη. Όμως, τα εσωτερικά δικαστήρια δεν τους επιδίκασαν καμία αποζημίωση.

Δικάζοντας δίκαια, σύμφωνα με τις επιταγές του άρθρου 50, το Δικαστήριο επιδικάζει υπέρ του κ. Δ.Τ. το ποσό των 8 000 000 Δρχ και υπέρ του κ.

Τ.Κ. το ποσό των 7 300 000 Δρχ ως αποζημίωση για τη ζημία που υπέστησαν.

B. Δικαστικά και άλλα έξοδα

81. Οι προσφεύγοντες ζητούν συνολικά το ποσό των 11 200 000 Δρχ για δικαστικά και άλλα έξοδα που πραγματοποίησαν στο πλαίσιο των δικών ενώπιον των εσωτερικών δικαστηρίων και των θεσμών της Σύμβασης.

82. Η Κυβέρνηση θεωρεί το ποσό αυτό υπερβολικό, ενώ ο πληρεξούσιος της Επιτροπής αφήνει το θέμα αυτό στην κρίση του Δικαστηρίου.

83. Αρμόζει να σημειωθεί ότι η κεντρική ιδέα των ισχυρισμών των προσφευγόντων οδήγησε το Δικαστήριο να αποφασίσει ότι υπήρξε παραβίαση. Ωστόσο, το ποσό που ζητούν είναι υπερβολικό. Για το λόγο αυτό το Δικαστήριο, δικάζοντας δίκαια σύμφωνα με τις επιταγές του άρθρου 50, επιδικάζει υπέρ των προσφευγόντων εν συνόλω το ποσό των 2 000 000 Δρχ για δικαστικά και άλλα έξοδα.

Γ. Τόκοι υπερημερίας

84. Σύμφωνα με τα στοιχεία που διαθέτει το Δικαστήριο, το νόμιμο ποσοστό που ισχύει στην Ελλάδα κατά την ημερομηνία που υιοθετήθηκε η παρούσα απόφαση είναι 6% ετησίως.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ, ΟΜΟΦΩΝΑ,

1. Λέγει ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 5 παρ. 1 της Σύμβασης.
2. Λέγει ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 5 παρ. 5 της Σύμβασης.
3. Λέγει ότι δε συντρέχει λόγος να διερευνηθεί εάν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 9, μεμονωμένως ή σε συνδυασμό με το άρθρο 14 της Σύμβασης.
4. Λέγει ότι δε συντρέχει λόγος να διερευνηθεί εάν υπήρξε παραβίαση των άρθρων 6 παρ. 1 ή 13 της Σύμβασης.
5. Λέγει ότι δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης.

6. Λέγει

α) ότι το εναγόμενο Κράτος πρέπει να καταβάλει, εντός τριών μηνών, 8 000 000 (οκτώ εκατομμύρια) δραχμές στον κ. Δ.Τ. και 7 300 000 (επτά εκατομμύρια τριακόσιες χιλιάδες) δραχμές στον κ. Τ.Κ. για υλική ζημία και ηθική βλάβη, καθώς και το συνολικό ποσό 2 000 000 (δύο εκατομμυρίων) δραχμών για δικαστικά και άλλα έξοδα,

β) ότι τα ποσά αυτά θα καταβληθούν με το νόμιμο τόκο 6% ετησίως από της εκπνοής της εν λόγω προθεσμίας και μέχρι της καταβολής τους.

7. Απορρίπτει το αίτημα περί δικαίας ικανοποίησης όσον αφορά το υπόλοιπο ποσό.

Έγινε στη Γαλλική και Αγγλική γλώσσα, στη συνέχεια δημοσιεύθηκε κατά τη διάρκεια δημόσιας συνεδρίασης στο Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στο Στρασβούργο, την 29^η Μαΐου 1997.

Rolv RYSSDAL

Πρόεδρος

Herbert PETZOLD

Γραμματέας

